

Umetnost je i do danas delovala kao faktor očuvanja čoveka, svestranijeg života čoveka, bila je dakle faktor njegovog oslobađanja od prevlasti dehumanizirajućih elemenata u životu. Umetnost je, ovako shvaćena, sуштина ljudskog života, njegova humanistička srž, a ubuduće ona to mraču u još većoj meri da bude. Umetnost se ne može shvatiti kao dodatak životu, kao elemenat koji život ukrašava, jer je ona sam život. U čovekovoj prirodi je da doživljava svet sa ljudskog stanovišta, da se oseća potpunim čovekom, da ima pravo na slobodu odlučivanja, na ekonomsku, političku i kulturnu nezavisnost. Intelektualne snage u nekim zapadnim zemljama traže danas u umetnosti izlaz iz preteće prevlasti tehničkih i mehaničkih reagovanja, primudrog rada, mehaničkog izražavanja i mišljenja, usvojenih klisura u časopisima i na televiziji, dakele izlaz i spas od automatizacije čovekove ličnosti. Umetnost se zbog toga pomaže, razvija se menešta, daju se subverzije. Međutim, sushinu i smisao umetnosti u ljudskom životu treba tražiti u stvarnoj integraciji umetnosti u život, upravo u novom odnosu prema ljudskoj slobodi. Ovaj proces je već počeo i on u budućnosti treba da doveđe do potpune humanizacije života.

☆

Ako umetnost u ovom trenutku predstavlja tako važan elemenat ljudskog života, da i u uloga likovnog vaspitanja pojavljuje kao izuzetno značajna. U mašem današnjem sistemu obrazovanja, nastava u školama je sadržinska podjeljena uglavnom na dve grupe predmeta: intelektualno-obrazovno i estetsko područje. Isti odnosi koji postoji u životu između intelektualno-prizvodnih delatnosti i estetske delatnosti postoji i u strukturi školskog sistema. Škola dakele odražava određene društvene odnose, pa zbog toga obrazovna područja dominiraju i u nastavi. A razvoj slobodne, svestrane ličnosti traži prisustvo određenih estetskih sadržaja u školi, jer se samo ovim sadržajima obezbeđuje harmonijski razvoj ličnosti humanističko obrazovanje i vaspitanje formiranja uravnotežene ličnosti, razvijanje stvaralačkog odnosa prema svetu i svesti o sopstvenoj ljudstvu. Današnji školski sistemi dovode u opasnost razvoj ljudi, jer ih i dalje formiraju isključivo kao proizvoda, dakele, jednostrano otuđeni od svoje sushine i svoje ličnosti. Prema tomu, likovno vaspitanje treba da ima sushinski drugačiji značaj u vaspitnim sistemima današnje škole. Samo na takav način moći će se ubrzati proces definitivnog oslobađanja ljudi i stvaranja humanističkog društva.

Poslednjih decenija doživljavamo velike promene na području teorije likovne umetnosti. U društvu, kao što je naše, raslojenom, atomiziranom, javljaju se u umetničkoj teoriji i praktici najrazličitiji idejni sistemi i shvatljana. Od onih neprilagođenih novim kretanjima, bezivotnih, preko različitih shvatljana o potpunoj slobodi izražavanja, do ekstremnih, koji se etiketiraju kao antiunetički, koji negiraju umetniku bit (dada, pop-art, happenings). Proces oslobađanja umetnosti od drugih funkcija, relativna nezavisnost u odnosu na druge ljudske delatnosti i potrebe, pojačava tež-

likovna umetnost i likovno vaspitanje

16-7512 1158

BOGUMIL KARLAVARIS

nju u savremenom umetnosti koja istraživa i povstavlja sushine. Zaostajanje za razvitkom nauke i tehnike izaziva pojавu kompleksa kojih uslovjava u likovnim reakcijama regresiju. Nezadovoljstvo postojanjem odnosom slvari ispoljava se u umetnosti kao revolt ekscesima i besmislenistima. Sve ovo daje veoma šaroliku sliku savremenog umetničkog stvaranja, koje se ne može tako podvrgnuti jedinstvenom kriteriju ocenjivanja. To, dalje, otežava i pedagoški rad na likovnom vaspitanju, jer se postavlja pitanje šta iz savremenih umetnosti približiti budućim korisnicima ovih umetničkih dela, kada su ona potpuno isključuju i kada se ne može predviđati dajući uticaj na umetničku produkciju. Problem dalje razvoja likovne umetnosti je — otvoreno teoretsko pitanje. Da li će u umetnosti posle doći do jedne sinteze dosadašnjih kultura, jednog kompaktnjeg izraza, načinimo to novim stilom, i da li će se svim umetničkim rodovima integrirati u jednu celinu na temelju arhitekture, na primer, utoliko pre, što se može otkrivati jedno novo, socijalistički i etički, kompaktnejše društvo. Ili, s druge strane, baš jedno novo društvo oslobodenih ličnosti može usloviti pojavu jedne bogate i po izrazu i raspolaženju raznovrsne umetnosti, ali sredinu samo po humanističkom obeležju i cilju. Ove dileme utiču na pedagoški rad, koji bi morao da se opredeli, da zauzima stav. Ove dileme likovnog vaspitanja svode se ponekad na priznavanje različitih pravaca u likovnoj pedagogiji. Pre nego što razrešimo pitanje povezanosti savremene likovne umetnosti i likovne pedagogije, možemo već sada da kažemo da prihvatanje različitih pravaca u likovnoj pedagogiji nije rešenje. Likovna pedagogija ne treba da ide ni za jednim pravcem u savremenoj umetnosti, jer se izlaže opasnosti da bude uska i da posle izvezene vremena izgubi aktualnost. Likovna pedagogija mora polaziti od jednog jedinstvenog procesa koji će dovesti do razumevanja kolektivne likovne umetnosti, koja je takođe samo jedna. Na osnovu ovoga možemo zaključiti da u odnosu na savremenu stvaranju u likovnoj umetnosti, likovna pedagogija treba da polazi samo od opštih likovnih principa, koji su u sustini sadržani u dobrim umetničkim delima od najstarije vremena do danas. Sa tako opšte utvrđenim pozicijom, moguće je približiti svakom pravom umetničkom delu, sa takvih pozicija neće nam nijedno umetničko

deo biti strano. Ovi principi otvaraju u izvesnom smislu put za utvrđivanje likovnog kvaliteta.

★

Kriterijum umetničkih vrednosti je u samim ludima. Humanistička srž sadržana u savremenu umetnosti delu ukazuju na sushinu umetničkih vrednosti. U takvom pristupu umetnosti neke razlike među umetničkim delima ili epohama postaju manje značajne. Isto tako sam izraz umetnika može se definisati s jedne strane kao simboličan, s druge, kao apstrakstan, a s treće strane kao objektivan u odnosu na stvarnost, što je uslovljeno različitim pristupima stvarnosti — religioznim, još bolje fantastičnim, vizuelnim ili introvirtnim. I u svakoj epohi bilo je ovakvih umetnika, jer uvek bilo i takvih ljudi. Da se ovako definisan pojam humanističke srži u umetnosti ne bi različito shvaćao, potrebno je reći da se u konkretnoj analizi umetničkih dela mora polaziti od subjektivnog doživljaja umetnika prema svetu (a ovaj doživljaj sadrži — subjektivno uzbuđenje, duh vremena i onaj opštelijski stav koji obezbeđuje trajnost umetničkog dela), tajne adekvatnosti u izboru izražajnih sredstava i sugestivnosti samog izraza. Analiza upotrebljenih likovnih elemenata ne može, dakle, da bude tako uporenja i apsolutizovanja da zamjeri ljudski faktor, doživljaj umetnika koji uslovjava izbor likovnih elemenata. Svaka umetnička ličnost primeđuje na sebi svrstavanje načina opštih likovnih principa, što upravo i daje licheni ton svakoj stvaralačkoj individualnosti. Koliko je mnogostruko bogat život i uslovi koji dovode do formi u kojima se on odvija, isto tako je mnogostruko bogata umetnost, uslovljena mnogim faktorima, neponovljiva u svakoj novoj pojavi. Proniknuti u umetničku vrednost moguće je isto tako komplesnim usvajanjem umetničkog dela aktiviranjem sopstvene svesti, emocija, identifikacijom sa stavom umetnika, prosuđivanjem i sl.

★

Likovna kultura stoji u zavisnosti od likovne politike jedne zajednice. Danas je evidentno da se državni organi u pojedinim zemljama različito postavljaju u odnosu na politiku likovnog stvaralaštva i

likovnog vaspitanja. U pogledu likovnog stvaralaštva razlikujemo, u osnovnom, dve varijante likovne politike. Na jednoj strani likovno stvaralaštvo prepusteno je pretežno privatnoj inicijativi i materijalnoj bazi koja nastaje ulaganjem zajmeresovanih pojedinaca, dok je državni organ samo registrator i u redim slučajevima inicijator. U takvim odnosima likovno delo povjavljuje se kao roba na tržištu, čime se po ekonomskim zakonima izgraduju određena merila o vrednosti, ali se događaju i nepredvidene situacije, koje mogu dovesti do degradiranja umetnosti. Na drugoj strani, svu brigu o razvoju likovne umetnosti vođe državni organi u imu celog društva, što udaljuje umetnost od životnih tokova i uslovjava takvu umetničku produkciju koja zadovoljava samo zahtevi i želje državne administracije. Pribrojeno je da ovako izgrađena situacija uticaj na concepcije likovnog vaspitanja. Međutim, poređe ove konstrukcije treba reći i jednu neprijetnu činjenicu. U oba slučaja likovno stvaralaštvo se uvek nalazi u centru interesovanja i pažnje, dok se u svim zemljama zanemaruje rad na izgradnju puteva, publike daju umetničkih dela, što znači da se zanemaruje likovno vaspitanje u najširem smislu reči. Nije to samo slučaj sa programima u školskom sistemu, već i u opštelijskim akcijama, u javnosti, u aktiviziranju fondova galerija i sl. To je najveća protivurečnost savremenog likovne politike. U likovnoj politici postoje i druge protivurečnosti, predjednako osetljive i koje je neophodno menjati. Ako, na primer, privremeno stav da građani moraju biti aktivniji u odnosu na likovnu umetnost, angažovanjem, njihove pažnje i sredstava, čime oni postaju regulator umetničke producije, jer ona njima i služi, onda smo ovim odnosom doveli u pitanje izostavljanja kriterijuma o umetničkoj vrednosti, koji se u likovnu umetnost i njenom stalnom razvijanju ne može prepustiti stihijskim odnosima prema umetnosti od strane potrošača. Pokušaji u samcupravnoj aktivnosti umetničkih preko udrživanja i uticanja na likovnu politiku takođe nisu rešenje u odnosu na likovni kvalitet, već samo u odnosu na stvarne probleme umetnika. Ovakve protivurečnosti imaju narоđito negativan odraz na daljju tajnu umetnosti, koja po svojoj prirodi mora da istražuje, da se ovdje prema novim problemima, što nije uvek moguće u konfiskaciji snaga kako se one formiraju na osnovu relacije umetnosti — potrošač. Jedna od protivurečnosti likovne politike je i pitanje slobode umetničkog stvaranja i prava svakog građanina na idejni borbu u oblasti kulture. Princip slobode umetničkog stvaranja može se neograničeno shvatati u odnosu na subjektivno osećanje umetnika, ali se on istovremeno ne protivi pravu drugih da kritikuju i iznose svoje mišljenje, dakle, da se bore za svoje shvatjanje. Sve ove protivurečnosti, koje treba da rešave likovna politika, ne mogu se razrešiti jedino povoljnijim odnosom zajednice prema likovnom vaspitanju, ali je sigurno da je likovno vaspitanje veoma značajno u pronađenju izlaza iz postojeće situacije. Likovno vaspitanje sa svoje strane takođe mora biti živo, stvaralačko, aktivno, mora da reaguje na sve novonastale probleme, treba, jednom rečju, da bude svesno svoje drustvene funkcije. U tom smislu treba uvek ukazivati i na odgovornost likovnih pedagoga.

Iz poeme „Igra kostiju“ — posvećene onima što smrtri kolo vode

Ne gazite
po pepelu kostiju
dostojnom respektu suza;

ne gazite
po pepelu kostiju
žednom aprilske kiše —

Žednom aprilske kiše —
uklješteće medu vilice
detinjstava besputih;

ne gazite
po pepelu
kostiju —

jer će se usnuli probuditi kurjac,
jer će oživeti
vetrovi pobesneli;

ne gazite po pepelu kostiju —
kunem vas ko za hleb beli,
o ljudi!

Dajte kosti svakoj
po ime jedno

(jer se biografije kostiju
prebrzo zaborave);

dajte kosti svakoj
po jedan plamen

(jer su kostima izvori usahnuli
u igri krvnih zrnaca);

dajte kosti svakoj
po jedan plamen

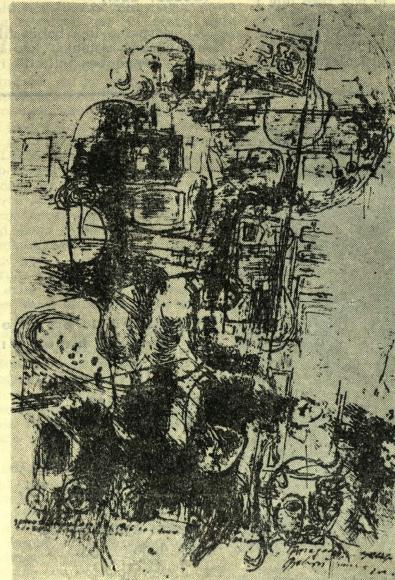
(jer se kostima ognjišta gase
od žedi za suncem);

dajte kosti svakoj
po jedno zelenilo

(jer su kostima samo ona ostala
u marševima vojaka umornih);

FAHREDIN GUNA

poruka

dajte ... — da rodi se ljubav
izmedu krv i zelenila,

vatre i reke!

Dajte kosti svakoj
po jedno plameno ime!

CISTAČ OBUCE

Na obrazima cipela, kao u ogledalu,
vidim svoje lice izbradano borama.

— Koliko bora na njemu!

O,
mladost gde mi ostade
i pesma Ciganke drage?

Mladost mi se utopi u zaboravu,
Ciganka uvenu igrajuć na svadbama.

— Koliko bora ...

ELEGIJA O KARAGIĆU

Rano preminulom Halitu Kasapoliju, talentovanom muzičaru iz Peći Gde si, brate moj? Gde si? Karagač ne odgovara. Da li je čuo molitve moje zeline od trave uspomena? Da li je čuo, brate moj? Karagač čuti a ja te dozivam. Višem. U lahor se pretvaram. Samo Bistrice romori. Kao uez romori. Čelo dotičem. Ko Bistrice hladno. Ko oči twoje. Niko se ne odaziva. Bar da me ropsuje. Pomislih: med pitacima ču te naći. Al samo Bistrica romori. Ko uez romori. Pitice su nekad odletele sa moje glave. Možda za tobom. Možda za mojim molbama. Uzejah paripe našeg ubogog detinjstva i konjanik postadob XX stoljeća, stihovima kru do kosti da ispijem. Ko dete varakam se Karagačom ... Kad bit mogao zubima grlo da mu pregrizem, i oči s čela vrleti da mu isčupam, vratilo bi mi stupno osmehe što mi ih pokraste ...

Al' on hladan još uez. Ko stanač kamen.
IKO Bistrica.
A ja nastojim da se zavarim Metohijom.

Sa Šiptarskog prevo

Esad MEKULI